

1 | Propozycja wymagań edukacyjnych z przyrody dla wątku **geografia**

Wątek tematyczny	Lp.	Sugerowany temat lekcji	Poziom wymagań (pismem półgrubym zaznaczone zostały wymagania z podstawy programowej)				
			konieczny (K) dopuszczający	podstawowy (P) dostateczny (K+P)	rozszerzający(R) dobry (K+P+R)	dopełniający (D) bardzo dobry (K+P+R+D)	wykraczający (W) Celujący (K+P+R+D+W)
Metoda naukowa i wyjaśnianie świata	1.	Teoria powstania i ewolucji wszechświata	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia różne teorie dotyczące rozwoju wszechświata, korzystając z różnych źródeł informacji – wyjaśnia budowę wszechświata, korzystając z modelu lub mapy nieba – rozróżnia ciała niebieskie – korzysta z różnorodnych źródeł informacji 	<ul style="list-style-type: none"> – opisuje teorię geocentryczną Ptolemeusza – opisuje teorię heliocentryczną Kopernika – przedstawia teorię Wielkiego Wybuchu – przedstawia hipotezę Inflacji Kosmologicznej – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wszechświat, system geocentryczny, system heliocentryczny</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – porównuje teorię geocentryczną Ptolemeusza z teorią heliocentryczną Kopernika – wymienia typy galaktyk – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>Wielki Wybuch, Inflacja Kosmologiczna</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – omawia wybrane teorie powstania i ewolucji wszechświata – wyjaśnia teorię Wielkiego Wybuchu i Inflacji Kosmologicznej – opisuje typy galaktyk 	<ul style="list-style-type: none"> – wykazuje podobieństwa i różnice między wybranymi teoriami dotyczącymi rozwoju wszechświata
	2.	Układ Słoneczny. Co czeka go w przyszłości?	<ul style="list-style-type: none"> – opisuje budowę Układu Słonecznego – wymienia nazwy ciał niebieskich Układu Słonecznego – wymienia astronomiczne miary odległości 	<ul style="list-style-type: none"> – wykazuje różnice między planetami a gwiazdami – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>planeta, gwiazda, planetoida, ciało niebieskie, Układ Słoneczny</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia kosmiczne zagrożenia dla ludzkości – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>jednostka astronomiczna AU, parsek, rok świetlny</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – porównuje cechy ciał niebieskich Układu Słonecznego – przedstawia cechy gwiazd na przykładzie Słońca 	<ul style="list-style-type: none"> – formułuje hipotezy dotyczące przyszłości wszechświata i weryfikuje je z teoriami naukowymi
Wynalazki, które zmieniły świat	3.	Wynalazki, które zmieniły świat	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia przykłady siatek kartograficznych – wymienia nazwy przyrządów stosowanych w nawigacji i astronomii w dawnych czasach – opisuje zastosowanie dawnych przyrządów nawigacyjnych – wyjaśnia znaczenie 	<ul style="list-style-type: none"> – wyszukuje informacje na temat najważniejszych odkryć i wynalazków – wybiera najważniejsze odkrycia i wynalazki i uzasadnia swój wybór – przedstawia historię wybranych odkryć i wynalazków – opisuje siatkę 	<ul style="list-style-type: none"> – analizuje znaczenie naukowe, społeczne i gospodarcze najważniejszych odkryć i wynalazków – określa współrzędne geograficzne punktów na mapie świata – lokalizuje na mapie świata obiekty geograficzne za pomocą 	<ul style="list-style-type: none"> – analizuje proces dokonywania wybranego odkrycia lub stworzenia wynalazku – wyjaśnia różnice między siatką kartograficzną a siatką geograficzną – omawia zastosowanie siatki kartograficznej 	<ul style="list-style-type: none"> – ocenia znaczenie poszczególnych odkryć i wynalazków

2 | Propozycja wymagań edukacyjnych z przyrody dla wątku **geografia**

			<p>terminów: <i>kompas, siatka geograficzna, siatka kartograficzna, współrzędne geograficzne</i></p> <p>– korzysta z różnorodnych źródeł informacji</p>	<p>kartograficzna i siatkę geograficzną</p> <p>– opisuje cechy południków i równoleżników</p> <p>– wskazuje południki i równoleżniki na globusie i mapie świata</p>	<p>współrzędnych geograficznych</p>		
	4.	GPS – rewolucja w nawigacji	<p>– wyjaśnia zastosowanie GPS</p> <p>– korzysta z różnorodnych źródeł informacji</p>	<p>– przedstawia genezę systemu GPS</p> <p>– wykorzystuje GoogleMaps do lokalizacji wybranych obiektów</p>	<p>– wykorzystuje GPS w praktyce</p> <p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>nawigacja satelitarna, GPS, geotagowanie (Geotagging)</i></p>	<p>– opisuje działanie systemu GPS</p>	<p>– ocenia znaczenie systemu GPS</p>
Energia – od Słońca do żarówki	5.	Odnawialne i nieodnawialne źródła energii	<p>– rozróżnia odnawialne i nieodnawialne źródła energii</p> <p>– wymienia nazwy powszechnie stosowanych surowców energetycznych</p> <p>– wymienia uwarunkowania wykorzystania energii słonecznej</p> <p>– wymienia nazwy obszarów mocno nasłonecznionych oraz wskazuje te obszary na mapie świata</p>	<p>– przedstawia bilans energetyczny świata na podstawie wykresów i danych statystycznych</p> <p>– omawia strukturę produkcji energii elektrycznej na świecie na podstawie wykresów i danych statystycznych</p> <p>– przedstawia czynniki wpływające na strukturę produkcji energii w poszcze-gólnych krajach</p> <p>– omawia wady i zalety wybranych typów elektrowni</p>	<p>– wyjaśnia udział głównych źródeł energii elektrycznej w bilansie energetycznym świata</p>	<p>– formułuje wnioski na podstawie danych statystycznych dotyczących produkcji energii elektrycznej oraz struktury jej produkcji na świecie</p>	<p>– formułuje problemy związane z produkcją energii elektrycznej</p>

3 | Propozycja wymagań edukacyjnych z przyrody dla wątku **geografia**

	6.	Czy energia słoneczna stanie się rozwiązaniem problemów energetycznych na Ziemi?	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia informacje na temat produkcji energii elektrycznej i energii cieplnej z wykorzystaniem energii słonecznej – wymienia przykłady wykorzystania energii słonecznej w przemyśle i gospodarstwie domowym – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ogniwa fotowoltaiczne, kolektor słoneczny</i> – korzysta z różnorodnych źródeł informacji 	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia wady i zalety wykorzystania energii słonecznej 	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia metody produkcji energii elektrycznej i cieplnej z wykorzystaniem energii słonecznej – omawia współczesne wykorzystanie energetyki słonecznej dla potrzeb gospodarki oraz perspektywy rozwoju energetyki słonecznej na podstawie informacji z różnych źródeł 	<ul style="list-style-type: none"> – opisuje uwarunkowania wpływające na wykorzystanie energii słonecznej 	<ul style="list-style-type: none"> – prognozuje przyszłość energii słonecznej
Technologie współczesne i przyszłości	7.	Przemysł zaawansowanej technologii (high-tech)	<ul style="list-style-type: none"> – wyróżnia działy przemysłu zaawansowanej technologii – wymienia czynniki lokalizacji przemysłu zaawansowanej technologii – wymienia nazwy państw, w których rozwija się przemysł high-tech – opisuje formy organizacji przemysłu high-tech – wymienia nazwy wybranych ośrodków high-tech i opisuje położenie tych ośrodków na podstawie mapy – charakteryzuje Dolinę Krzemową 	<ul style="list-style-type: none"> – wyszukuje i analizuje informacje dotyczące osiągnięć technicznych wspomagających rozwój gospodarczy w świecie – analizuje diagram przedstawiający nakłady na działalność badawczą i rozwojową w wybranych państwach – omawia dane przedstawione na wykresie dotyczącym wynalazków zgłoszonych w Europejskim Urzędzie Patentowym wg wybranych krajów 	<ul style="list-style-type: none"> – określa czynniki lokalizacji przemysłu zaawansowanej technologii w wybranych krajach – charakteryzuje główne czynniki lokalizacji ośrodków high-tech – formułuje wnioski na podstawie diagramu przedstawiającego liczbę zatrudnionych w działalności badawczej i rozwojowej w wybranych państwach – uzasadnia lokalizację wybranych ośrodków high-tech – wyjaśnia zależności między lokalizacją ośrodków badawczych a masową produkcją 	<ul style="list-style-type: none"> – analizuje treść mapy dotyczącej przemysłu zaawansowanej technologii na świecie i formułuje wnioski – analizuje wpływ rozwoju przemysłu zaawansowanej technologii na proces globalizacji – analizuje przyczyny i skutki różnicowania nakładów na działalność badawczą i rozwojową w wybranych państwach 	<ul style="list-style-type: none"> – prognozuje przyszłość high-tech w Polsce

4 | Propozycja wymagań edukacyjnych z przyrody dla wątku **geografia**

			<ul style="list-style-type: none"> - ocenia zastosowanie produktów high-tech obecnie i w przyszłości - wymienia przykłady produktów high-tech - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>kraje high-tech, park naukowy, park technologiczny, technopolia</i> 		<ul style="list-style-type: none"> - wskazuje na mapie świata technopolie i opisuje ich cechy 		
Cykle, rytmy i czas	8.	Pory roku a krajobrazy	<ul style="list-style-type: none"> - wymienia konsekwencje ruchów Ziemi - rozróżnia pory roku – kalendarzowe, astronomiczne i klimatyczne - korzysta z różnorodnych źródeł informacji 	<ul style="list-style-type: none"> - charakteryzuje pory roku w poszczególnych strefach klimatycznych - przedstawia cykliczność pór roku w regionach Ziemi o odmiennych warunkach klimatycznych 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia zależność między porami roku a zmianami w przyrodzie w ciągu roku - wyjaśnia różnice i podobieństwa między porami roku – kalendarzowymi, astronomicznymi i klimatycznymi 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia, że występowanie pór roku i ich cykliczność to konsekwencje ruchu obiegowego Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> - wykazuje zależności między ruchami Ziemi a zmianą czasu i porami roku na Ziemi
	9.	Cykle przyrodnicze i geologiczne	<ul style="list-style-type: none"> - rozróżnia główne rodzaje skał - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>cykl klimatyczny, cykl hydrologiczny, cykl geologiczny</i> - korzysta z różnorodnych źródeł informacji 	<ul style="list-style-type: none"> - przedstawia cykl hydrologiczny na podstawie schematu - opisuje cykl geologiczny na podstawie prostego schematu 	<ul style="list-style-type: none"> - charakteryzuje uwarunkowania małego i dużego obiegu wody w przyrodzie na podstawie schematu 	<ul style="list-style-type: none"> - charakteryzuje cykl geologiczny jako następstwo procesów geologicznych kształtujących powierzchnię Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> - wykazuje na przykładach, że skały powstają w następstwie cyklu geologicznego
Zdrowie	10.	Zagrożenia cywilizacyjne	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia znaczenie terminu <i>zagrożenia cywilizacyjne</i> - korzysta z różnorodnych źródeł informacji 	<ul style="list-style-type: none"> - wyszukuje informacje o zagrożeniach wynikających z pobytu w odmiennych warunkach środowiskowych i kulturowych 	<ul style="list-style-type: none"> - charakteryzuje czynniki stanowiące naturalne zagrożenia życia i zdrowia w trakcie wyjazdów turystycznych - wskazuje sposoby zabezpieczenia się przed zagrożeniami naturalnymi i cywilizacyjnymi 	<ul style="list-style-type: none"> - formułuje wnioski na podstawie map tematycznych (konflikty zbrojne, kręgi kulturowe) 	<ul style="list-style-type: none"> - analizuje przyczyny i skutki zagrożeń cywilizacyjnych, z którymi może spotkać się turysta

5 | Propozycja wymagań edukacyjnych z przyrody dla wątku **geografia**

	11.	Co każdy turysta powinien, wyjeżdżając do odległych państw	<ul style="list-style-type: none"> - wydziela rodzaje turystyki - wymienia czynniki wpływające na atrakcyjność turystyczną poszczególnych regionów - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>turystyka</i>, <i>walory turystyczne</i> - korzysta z różnorodnych źródeł informacji 	<ul style="list-style-type: none"> - wyróżnia czynniki sprzyjające turystyce w kontekście walorów zdrowotnych i poznawczych - wskazuje na mapie świata regiony najbardziej atrakcyjne pod względem turystycznym i uzasadnia swój wybór - opisuje warunki klimatyczne w wybranych regionach turystycznych na podstawie map tematycznych - analizuje wykresy i dane statystyczne dotyczące m.in. ruchu turystycznego 	<ul style="list-style-type: none"> - opisuje atrakcyjność turystyczną wybranych regionów świata na podstawie dostępnych źródeł informacji 	<ul style="list-style-type: none"> - charakteryzuje czynniki wpływające na atrakcyjność turystyczną poszczególnych regionów Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> - analizuje przyczyny i skutki zagrożeń cywilizacyjnych, z którymi może spotkać się turysta
Woda – cud natury	12.	Zasoby wody na Ziemi a potrzeby człowieka. Racjonalne gospodarowanie wodą wyzwaniem dla każdego	<ul style="list-style-type: none"> - wymienia zasoby wodne Ziemi - wymienia nazwy największych zbiorników wody słodkiej na Ziemi i wskazuje wymienione zbiorniki na mapie świata - przedstawia przykłady wykorzystania wody w przemyśle, rolnictwie oraz gospodarstwach domowych - wymienia źródła zanieczyszczenia wód powierzchniowych - przedstawia formy 	<ul style="list-style-type: none"> - opisuje zasoby wodne Ziemi na podstawie schematu i diagramu - przedstawia obieg wody w przyrodzie - analizuje strukturę użytkowania wody na świecie na podstawie diagramu - wykazuje skutki nieracjonalnego gospodarowania wodą - przedstawia przykłady racjonalnego gospodarowania wodą w przemyśle, rolnictwie 	<ul style="list-style-type: none"> - omawia problem nierównomiernego dostępu do wody pitnej - wykazuje konieczność racjonalnego gospodarowania zasobami naturalnymi wody - przedstawia własne działania, jakie może podjąć w celu racjonalnego gospodarowania zasobami naturalnymi wody 	<ul style="list-style-type: none"> - formułuje wnioski na podstawie mapy rozmieszczenia zasobów wody na świecie - wyjaśnia przyczyny i skutki braku dostępu do wody pitnej na przykładzie wybranego regionu świata - analizuje wykorzystanie wody w gospodarce oraz życiu codziennym - opisuje mechanizm powstawania lejów depresyjnych 	<ul style="list-style-type: none"> - formułuje problem dostępu ludzi do wody pitnej i proponuje sposoby rozwiązania tego problemu

6 | Propozycja wymagań edukacyjnych z przyrody dla wątku **geografia**

			ochrony wody – wyjaśnia znaczenie terminu <i>lej depresyjny</i> – korzysta z różnorodnych źródeł informacji	oraz gospodarstwach domowych		– wyjaśnia zjawisko pustynnienia na wybranym przykładzie – analizuje przyczyny i skutki zanikania Jeziora Aralskiego	
	13.	Podsumowanie wiadomości					
	14.	Sprawdzenie wiadomości z tematów 1–12					
Wielcy rewolucjonści i nauki	15.	Odkrywanie i poznawanie kuli ziemskiej	– wymienia najważniejsze wyprawy geograficzne w starożytności i średniowieczu – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>jedwabny szlak, konkwistador</i> – korzysta z różnorodnych źródeł informacji	– przedstawia uwarunkowania wypraw geograficznych – wymienia kluczowe wydarzenia związane z eksploracją regionów świata – opisuje najważniejsze wyprawy geograficzne w starożytności i średniowieczu na podstawie mapy oraz dostępnych źródeł informacji – wymienia przyczyny i skutki wypraw geograficznych w starożytności i średniowieczu	– charakteryzuje szlaki najważniejszych odkryć geograficznych starożytności i średniowiecza na podstawie mapy tematycznej	– wykazuje przyczyny i skutki wypraw geograficznych w starożytności i średniowieczu – opisuje korzyści wynikające z podróży Marco Polo	– opisuje uwarunkowania wielkich odkryć geograficznych
	16.	Świat – przed Kolumbem i po Kolumbie	– przedstawia przyczyny i skutki wielkich odkryć geograficznych – wymienia nazwiska Polaków, którzy odegrali znaczącą rolę w historii odkryć geograficznych i badań naukowych – korzysta z różnorodnych źródeł informacji	– opisuje wyprawy wielkich odkrywców i badaczy od XV wieku po czasy współczesne – omawia historię odkrywania i badania obszarów okołobiegunowych – przedstawia historię zdobycia Mount	– wyjaśnia przyczyny późnych odkryć i badań obszarów okołobiegunowych – wskazuje zmiany społeczne i gospodarcze, jakie zaszły po kolejnych odkryciach geograficznych	– wyjaśnia przyczyny i skutki odkryć geograficznych w okresie wielkich odkryć geograficznych	– formułuje wnioski dotyczące zmian na świecie przed Kolumbem i po Kolumbie

7 | Propozycja wymagań edukacyjnych z przyrody dla wątku **geografia**

				Everestu i zejścia na dno Rowu Mariańskiego	– charakteryzuje uwarunkowania zdobycia Mont Everestu i zejścia na dno Rowu Mariańskiego		
Dylematy moralne w nauce	17.	Zasoby naturalne Ziemi	<ul style="list-style-type: none"> – wymienia nazwy zasobów naturalnych – wymienia przyczyny integracji człowieka w środowisko przyrodnicze – wskazuje przykłady niszczącej działalności człowieka – korzysta z różnorodnych źródeł informacji 	– omawia rozmieszczenie obszarów leśnych na Ziemi przed 10 000 lat i obecnie na podstawie wybranych źródeł informacji	– porównuje warunki przyrodnicze na Ziemi przed wiekami i współcześnie na podstawie dostępnych źródeł informacji	– analizuje przyczyny i skutki ingerencji człowieka w środowisko przyrodnicze	– przedstawia problemy związane z eksploatacją zasobów naturalnych
	18.	Czy rosnące potrzeby człowieka uzasadniają każdą ingerencję człowieka w środowisko przyrodniczym?	<ul style="list-style-type: none"> – wymienia przyczyny i skutki zanieczyszczenia sfer Ziemi – omawia przykłady katastrof ekologicznych – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>efekt cieplarniany, katastrofa ekologiczna, dziura ozonowa, eutrofizacja wód</i> – korzysta z różnorodnych źródeł informacji 	<ul style="list-style-type: none"> – charakteryzuje wpływ działalności człowieka na sfery Ziemi – opisuje zanieczyszczenie środowiska przyrodniczego na podstawie map tematycznych (zanieczyszczenia wód, erozja i degradacja gleb) 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia przyczyny i skutki integracji człowieka w środowisko przyrodnicze – ocenia wpływ działalności człowieka na stan środowiska na podstawie dostępnych źródeł informacji 	<ul style="list-style-type: none"> – analizuje przyczyny i skutki ingerencji człowieka w środowisko przyrodnicze – wyjaśnia przyczyny i skutki powstania dziury ozonowej – omawia przyczyny skutki eutrofizacji wód 	– prognozuje przyszłość Ziemi przy dalszym postępie antropopresji
Nauka w mediach	19.	Kontrowersyjne problemy w mediach: wyczerpywanie się źródeł energii, niebezpieczeństwa energetyki jądrowej, wpływ	<ul style="list-style-type: none"> – wymienia przykłady globalnych problemów – wymienia wady i zalety energetyki jądrowej – wyjaśnia znaczenie terminu <i>globalne problemy</i> – korzysta z różnorodnych źródeł informacji 	<ul style="list-style-type: none"> – rozróżnia globalne problemy na środowiskowe, gospodarcze i społeczne – analizuje materiały prasowe oraz pochodzące z innych środków przekazu, 	<ul style="list-style-type: none"> – wyróżnia kryteria podziału globalnych problemów – omawia przyczyny i skutki globalnego ocieplenia klimatu – przedstawia argumenty i kontrargumenty na temat globalnego 	<ul style="list-style-type: none"> – ocenia poglądy na temat globalnego ocieplenia – analizuje kontrowersje wokół energetyki jądrowej – wyjaśnia cel i znaczenie testów nuklearnych 	– ocenia problemy związane z wyczerpywaniem się złóż bogactw naturalnych

8 | Propozycja wymagań edukacyjnych z przyrody dla wątku **geografia**

		działalności ludzkiej na klimat		wskazując różne aspekty wybranych problemów globalnych (energetyka, ocieplenie się klimatu itp.) – omawia wielkość emisji gazów cieplarnianych w wybranych krajach na podstawie diagramu	ocieplenia		
	20.	Kontrowersyjne problemy w mediach: kraje biedne i bogate, nierównomierny dostęp do wody i żywności ludności na świecie	– porównuje poziom ubóstwa w wybranych krajach Ameryki i Afryki – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>głód</i> , <i>niedożywienie</i> – korzysta z różnorodnych źródeł informacji	– charakteryzuje strukturę przestrzenną głodu na świecie na podstawie mapy tematycznej	– wyjaśnia kryteria podziału na kraje biedne i bogate	– formułuje wnioski na podstawie analizy PKB na świecie – analizuje przyczyny i skutki nierównomiernego dostępu do żywności ludności na świecie	– formułuje problem dotyczący eksplozji demograficznej
Współczesna diagnostyka i medycyna	21.	Czy choroby cywilizacyjne mogą zagrozić światu? Jak się przed nimi ustrzec?	– wymienia nazwy współczesnych chorób cywilizacyjnych – wymienia nazwy chorób cywilizacyjnych, które występowały dawniej, i określa przyczyny zmniejszenia groźby ich występowania – odczytuje informacje dotyczące otyłości, chorób nowotworowych oraz wskaźnika cholesterolu z wykresów, danych statystycznych i map tematycznych – wyjaśnia znaczenie terminu <i>choroby</i>	– wyszukuje informacje oraz dane statystyczne dotyczące przyczyn i występowania chorób cywilizacyjnych w świecie – określa przyczyny występowania chorób cywilizacyjnych w krajach wysoko rozwiniętych i rozwijających się – określa przyczyny otyłości u dzieci i dorosłych na podstawie danych statystycznych – opisuje dostęp do usług	– analizuje informacje oraz dane statystyczne dotyczące przyczyn i występowania chorób cywilizacyjnych w świecie – wyjaśnia przyczyny występowania chorób cywilizacyjnych i ich skutki społeczne oraz gospodarcze – proponuje sposoby unikania chorób cywilizacyjnych – wyjaśnia znaczenie terminu <i>wskaźnik BMI</i> – wyznacza wskaźnik BMI dla siebie	– wykazuje skuteczność lekarstw nowej generacji oraz szczepionek w zwalczaniu niektórych chorób cywilizacyjnych – analizuje ryzyko zachorowań na podstawie wskaźnika BMI – ocenia skuteczność profilaktyki zapobiegania chorobom cywilizacyjnym	– formułuje wnioski na temat występowania i rozprzestrzeniania się chorób cywilizacyjnych w krajach wysoko rozwiniętych i rozwijających się – formułuje wnioski na temat rocznych wydatków na zdrowie i opiekę zdrowotną w wybranych krajach na podstawie wykresów i danych statystycznych

9 | Propozycja wymagań edukacyjnych z przyrody dla wątku **geografia**

			<p><i>cywilizacyjne</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – korzysta z różnorodnych źródeł informacji 	<p>medycznych na świecie na podstawie kartogramu</p>			
Ochrona przyrody i środowiska	22.	Zrównoważony rozwój jedyną alternatywą dla przyszłości świata	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia, czym zajmują się ochrona przyrody i ochrona środowiska – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ekorozwój, recykling</i> – korzysta z różnorodnych źródeł informacji 	<ul style="list-style-type: none"> – opisuje zmiany relacji człowiek – środowisko na przestrzeni dziejów – wyjaśnia, na czym polega zrównoważony rozwój – prezentuje podstawowe zasady koncepcji zrównoważonego rozwoju – proponuje działania na rzecz zrównoważonego rozwoju w skali globalnej, regionalnej i lokalnej – wyjaśnia, na czym polega recykling 	<ul style="list-style-type: none"> – określa, jaki jest wpływ ekorozwoju na gospodarkę słabo i wysoko rozwiniętych państw – określa cele zrównoważonego rozwoju i przedstawia zasady, którymi powinna kierować się gospodarka świata – omawia stopień degradacji środowiska na świecie i w Polsce na podstawie map tematycznych – wyjaśnia zasadę 3 x U 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia mechanizm efektu cieplarnianego i omawia kontrowersje dotyczące wpływu człowieka na zmiany klimatyczne 	<ul style="list-style-type: none"> – ocenia działalność człowieka w środowisku przyrodniczym na przestrzeni dziejów
	23.	Ochrona przyrody – zadanie na przyszłość	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia, czym zajmują się ochrona przyrody i ochrona środowiska – wymienia nazwy form ochrony przyrody – wymienia przykłady form ochrony przyrody występujących w Polsce – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ochrona przyrody, ochrona środowiska przyrodniczego</i> – korzysta z różnorodnych źródeł informacji 	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia przykłady działań na rzecz ochrony środowiska, które można podejmować, gospodarując zasobami Ziemi – przedstawia inicjatywy mające na celu łagodzenie skutków antropopresji 	<ul style="list-style-type: none"> – omawia wielkość nakładów finansowych przeznaczanych na ochronę środowiska przyrodniczego w Polsce na podstawie danych statystycznych i formułuje wnioski 	<ul style="list-style-type: none"> – formułuje wnioski na podstawie analizy map tematycznych świata dotyczących udziału obszarów chronionych w powierzchni państw 	<ul style="list-style-type: none"> – organizuje debatę pt. „Lokalne działania na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego”
Nauka i sztuka	24.	Kataklizmy w dziejach ludzkości	<ul style="list-style-type: none"> – wymienia przykłady dokumentowania przez ludzi krajobrazów 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia, czym jest Ognisty Pierścień Pacyfiku na podstawie 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia przyczyny i skutki trzęsień ziemi oraz wybuchów 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia przyczyny i skutki zmian w krajobrazie 	<ul style="list-style-type: none"> – uzasadnia rozmieszczenie stref sejsmicznych

		przedstawiane w dziełach sztuki. Czy Atlantyda istniała naprawdę?	<ul style="list-style-type: none"> i obiektów geograficznych – wymienia skutki trzęsień ziemi i wybuchów wulkanów – przedstawia zmiany klimatyczne na wybranych przykładach – korzysta z różnorodnych źródeł informacji 	<p>mapy świata</p> <ul style="list-style-type: none"> – wskazuje zmiany środowiska, np. krajobrazu, zachodzące pod wpływem działalności człowieka albo zmiany klimatyczne, jakie można zauważyć w dziełach sztuki np.: malarstwie niderlandzkim – wskazuje obiekty i zjawiska geograficzne, które pojawiają się w dziełach sztuki, np.: pory roku, obszary miejskie i wiejskie, góry, wulkany 	<p>wulkanów</p> <ul style="list-style-type: none"> – przedstawia hipotezy dotyczące istnienia Atlantydy – opisuje wpływ mitu o Atlantydzie na literaturę i kinematografię – porównuje krajobrazy przedstawione w dawnym malarstwie z ich stanem współczesnym 	<p>naturalnym</p> <ul style="list-style-type: none"> – przedstawia teorię ruchu płyt litosfery 	<ul style="list-style-type: none"> i wulkanicznych na podstawie mapy świata
Barwy i zapachy świata	25.	Barwne i jednolite krajobrazy	<ul style="list-style-type: none"> – rozróżnia krajobraz naturalny i krajobraz kulturowy – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>krajobraz naturalny, krajobraz kulturowy</i> – korzysta z różnorodnych źródeł informacji 	<ul style="list-style-type: none"> – wymienia nazwy i wskazuje na mapie strefy krajobrazowe – opisuje główne krajobrazy na Ziemi i ich dominanty ze szczególnym uwzględnieniem klimatu – opisuje krajobraz górski 	<ul style="list-style-type: none"> – opisuje różnorodność krajobrazową regionów świata, analizując ich cechy charakterystyczne, w tym dominujące barwy 	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia czynniki warunkujące cechy krajobrazów 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia przyczyny strefowości krajobrazowej na Ziemi
	26.	Dni i noce w różnych częściach Ziemi	<ul style="list-style-type: none"> – opisuje ruch obrotowy Ziemi na schemacie lub modelu – wymienia następstwa ruchu obrotowego Ziemi – rozróżnia czas słoneczny i czas strefowy – wymienia nazwy rejonów występowania 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia zmiany długości dnia i nocy w różnych porach roku – odczytuje różnice czasu strefowego na mapie stref czasowych – oblicza różnice czasu strefowego pomiędzy punktami na Ziemi na podstawie mapy stref 	<ul style="list-style-type: none"> – omawia mechanizm ruchu obrotowego i jego następstwa ze szczególnym uwzględnieniem rytmu dobowego – wyznacza czas słoneczny i czas strefowy wybranych miejsc na Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> – omawia zjawisko następowania dnia i nocy w różnych częściach świata 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia, na czym polega zjawisko nocy polarnej

			<p>nocy polarnej</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>czas słoneczny, czas strefowy</i> 	<p>czasowych</p>			
Największe i najmniejsze	27.	Rekordy Ziemi	<ul style="list-style-type: none"> – wymienia przykłady zróżnicowania środowiska geograficznego – wymienia nazwy typów genetycznych jezior – porównuje linie brzegowe wybranych kontynentów na podstawie mapy świata – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>kryptodepresja, dorzecze, przepływ, pływy</i> – korzysta z różnorodnych źródeł informacji 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia, czym są rekordy geograficzne – wyszukuje i przedstawia przykłady ekstremalnych cech środowiska, rekordowych wielkości, czyli ziemskie „naj...” w skali lokalnej, regionalnej i globalnej – lokalizuje na mapie świata przykłady rekordów geograficznych – wymienia nazwy wielkich form ukształtowania powierzchni Ziemi i wskazuje te formy na mapie – wymienia nazwy rekordów hydrologicznych i wskazuje rekordy na mapie świata – odczytuje rekordy klimatyczne na mapie klimatycznej świata 	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia przykłady zróżnicowania środowiska przyrodniczego Ziemi, wskazując je na mapie świata – wyjaśnia znaczenie terminu <i>Korona Ziemi</i> – rozpoznaje wybrane typy wybrzeży na podstawie ilustracji – omawia typy genetyczne jezior i wskazuje ich przykłady na mapie świata 	<ul style="list-style-type: none"> – charakteryzuje ukształtowanie pionowe i poziome powierzchni Ziemi – omawia genezę wybranych typów wybrzeży 	<ul style="list-style-type: none"> – wykazuje przyczyny występowania rekordów klimatycznych na świecie
	28.	Rekordy europejskie i polskie	<ul style="list-style-type: none"> – wymienia nazwy rekordów Europy oraz Polski – korzysta z różnorodnych źródeł informacji 	<ul style="list-style-type: none"> – wymienia przykłady rekordów Europy oraz Polski i wskazuje je na mapie Europy i Polski 	<ul style="list-style-type: none"> – podaje przykłady ekstremalnych cech środowiska Polski 	<ul style="list-style-type: none"> – omawia przykłady ekstremalnych cech środowiska, rekordowych wielkości geograficznych w Europie i Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> – wykazuje przyczyny występowania rekordów klimatycznych w Europie i w Polsce

12 | Propozycja wymagań edukacyjnych z przyrody dla wątku **geografia**

	29.	Podsumowanie wiadomości
	30.	Sprawdzenie wiadomości z tematów 15–28